
Ta vare på sykelønnsordningen

LEDER

EBBA WERGELAND

ebba-we@online.no

Ebba Wergeland er dr.med., spesialist i arbeidsmedisin og tidligere overlege i Arbeidstilsynet.

Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

40 år etter at sykelønnsordningen ble innført, er fraværet på samme nivå. Hvorfor mener så mange at vi ikke har råd til ordningen lenger?

Dagens sykelønnsordning trådte i kraft sommeren 1978. Mange hadde allerede avtaler som sikret full lønn under sykdom, men blant arbeiderne var det vanlig med tre ubetalte karensdager. Nå var det tverrpolitisk enighet på Stortinget om å gi alle samme rett fra første dag og dessuten rett til egenmelding. I 2018 er fraværsprosenten på samme nivå som i 1978 (1, 2). Norge er blitt atskillig rikere. Men enigheten om sykelønnsordningen er borte.

Innlegget fra Høyres leder Jo Benkow i odelstingsdebatten i 1977 fortjener å bli hentet frem igjen ((3), s. 682). På vegne av opposisjonen sluttet han helhjertet opp om Nordli-regjeringens reformforslag: «Den nye sykelønnsordning bygger på sosialpolitiske målsettinger som det lenge har vært tverrpolitisk enighet om, nemlig å gi alle som lever av sitt arbeid full dekning for inntektsbortfall når sykdom melder seg. Det er et ideologisk uomtvistelig mål som vi nå er i ferd med å realisere.» Benkow imøtegikk også motforestillingene: «Hvordan skal det gå når alle selv kan bestemme seg for å være syke og likevel få full lønn, blir det spurt. Vil ikke en slik ordning stimulere til overforbruk? Er det ikke nok som det er, spør noen. Men vi bør kanskje også stille et annet spørsmål: Hvem er det som er mest engstelig for en moralsk utglidning, uberettiget utnyttelse av systemet og nokså bastante påstander om ukontrollert overforbruk. Jo det viser seg faktisk at det er vi – slike som oss – som fra før av er sikret full lønn under sykdom, som har rimelig god helse, som har, utrolig nok, et givende og

stimulerende arbeid, og som er privilegert i forhold til hundretusener av landsmenn – det er faktisk vi som ofte uttrykker bekymring over andres arbeidsmoral. Og det bør vi vel lære noe av.»

Et tiår senere skjedde det en sosialpolitisk kursendring i Europa, «en tendens til å stramme inn i offentlige stønadsordninger for å redusere offentlige utgifter og en tendens til å skyve det økonomiske ansvaret for sykepengeutbetalingene over på arbeidsgiverne» ((4), s. 14). I Norge ville både Arbeiderpartiet og Høyre kutte i sykelønnsordningen: lavere lønnsdekning, karensdager og utvidelse av arbeidsgiverperioden. Men både NHO og LO var tjent med sykelønnsordningen som den var. På betingelse av at regjeringen fredet sykepengeordningen, gikk de i 1990 med på en avtale om å arbeide for lavere sykefravær.

Allerede det første prosjektet i dette samarbeidet «røkket ved selve normgrunnlaget for vurdering av sykefravær», skrev forskerne som fulgte det (5). Det hadde en legitimeringseffekt, det ble mulig å håndtere sykefraværspromatikk «på en mer åpen måte enn tidligere». Frem til da hadde fraværreduksjon vært arbeidsgivers sak. Tillitsvalgtes jobb var å forsvare den sykmeldtes rettigheter. Nå ble plutselig fraværreduksjon fremstilt som en samfunnsoppgave til alles beste.

Begge parter sa at sykefraværet var «for høyt», men de var uenige om årsakene. LO la vekt på arbeidsforhold, mens NHO var opptatt av individegenskaper: holdninger og arbeidsmoral. Individperspektivet har siden dominert både i sykefraværskampanjene og fraværreduksjonen. Avtalen om «et mer inkluderende arbeidsliv» fra 2001 har i praksis handlet om «arbeidsinkludering» av individer – ikke om arbeidsforhold.

Som overlege i Arbeidstilsynet fulgte jeg utviklingen på nært hold. Arbeidslivet ble ikke mer inkluderende etter 2001. Paradoksalt nok ble fraværreduksjon gjort til suksessmål for inkluderingsavtalen, til tross for at en slik reduksjon er typisk etter *ekskludering* av eldre og syke.

Avtalen fra 1990 om å frede sykelønnsordningen hindret ikke lovendringer som svekket sykmeldtes personvern og oppsigelsesvern (6). Sykmeldte fikk plikt til å informere arbeidsgiver om sin «funksjonsevne» (folketrygdloven § 8–8). Det skulle angivelig lette tilbakeføring til arbeidet, men informasjonen gir også grunnlag for oppsigelse (7), s. 116–7). Lovforslaget om lignende informasjonsplikt for sykmeldende lege ble stanset av Legeforeningen ((8).

Hvis vi kutter ytelsene slik svenskene har gjort, kan vi kanskje komme ned på svensk fraværnivå. Men vil vi det? Når ytelsene kuttes, er det dem som har minst som må endre fraværsetferden mest. De tar feriedager i stedet for karensdager og går på jobb når de burde vært hjemme. Den svenske staten sparte på bekostning av dem med langvarig sykdom, nedsatt arbeidsevne eller lav inntekt, eller alt på en gang (9).

I 1978 sa Stortinget at den nye sykelønnsordningen var rettferdig. I 2018 er den er «for god», eller som det nå heter: «sjenerøs». Det er politisk enklere å kutte i «sjenerøse» ordninger enn i rettferdige ordninger. Hvem er det som ivrer for kutt? Benkows analyse gjelder fortsatt. Det er de som selv har god råd, god

helse og god jobb. I 1978 skulle den nye sykelønnsordningen utjevne forskjeller. Det er ikke mindre viktig nå, når forskjellene øker. La oss ta vare på en sykelønnsordning som gjør forskjellene litt mindre.

LITTERATUR

1. Gjesdal S. Sykefraværets utvikling i Norge 1975-2002. Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 742 - 5. [PubMed]
2. Bruer-Skarsbø Ø. Svak nedgang i sykefraværet. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/svak-nedgang-i-sykefravaeret> (21.6.2018).
3. Stortingstidende innholdende 121. ordentlige Stortings forhandlinger 1976–77. Møte 31.5.1977, s. 682. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1976-77&paid=8&wid=a&psid=DIVL91&pgid=a_0698 (14.8.2018).
4. Norges offentlige utredninger. Sykefravær og uførepensjonering— Et inkluderende arbeidsliv. NOU 2000: 27. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-27/id143251/> (14.8.2018).
5. Bro E, Lie T, Larsen HS. Sammen om sykefravær. Evaluering av NHO og LOs syke-fraværsprosjekt. Rapport 120/94. Stavanger: Rogalandsforskning, 1994.
6. Wergeland E. Sykmeldingsregler bryter med arbeidervernloven. Dagens Medisin 8.12.2011.
7. Brage S, Østerås, N, Krohne K et al. Funksjonsvurderinger ved langvarig sykefravær og ved vedtak om langtidsytelser. Sluttrapport i prosjektet "Funksjonsvurderinger – behandlers oppgaver i det inkluderende arbeidsliv". Oslo: Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin, Universitetet i Oslo, 2008.
8. Ot. prp. nr. 29 (2001–2002). Om lov om endringer i folketrygdloven (tiltak for å redusere sykefravær mv.). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-29-2001-2002-/id166900/?selectLanguage=/se/id4/> (14.8.2018).
9. Kindlund H, Vogel J. 1991. Karensdagar drabbar redan utsatta grupper. Vålfärdsbulletinen 1991, nr. 2; 4–7.

Publisert: 17. september 2018. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.18.0538
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. mars 2026.